

sista itse kansalaisyhteiskunnassa sen sijaan että luodaan käsitystä jollakin tavalla erityispiirteisestä sektorista, joka ei kuitenkaan välttämättä vaikuta sellaiselta? Ei kai kaikki epämuodollinen kansalaistoiminta tapahdu vain neljännellä sektorilla tai vain kaupungeissa?

Näistä monista kysymyksistä huolimatta – tai nimenomaan niistä johtuen – Mäenpään ja Faehnen kirja on sisällöllisesti monipuolinen ja antoisa, ajatuksia herättävä sekä perinteistä ymmärrystämme kansalaistoinnasta monella tapaa ravisteleva. Se nostaa hyvin esille myös

neljännen sektorin riippuvuuden erityisesti yhdestä yrityksestä, Facebookista. Kirjoittajat toivovat kirjansa herättävän keskustelua ja ajatustensa jatkojalostamista. Kirjan voi sanoa innostavan lukijaa näihin toivomuksiin oikein hyvin.

Rasismi ja syrjintä Suomessa

NORA REPO-SAEED

Rasismi ja kolonialismi ovat puhuttaneet yhteiskunnallisesti paljon viime aikoina. Tuore *Rasismi, valta ja vastarinta* -teos tuo keskusteluun erittäin ajankohtaisen ja merkittävän lisän avaten rasismiin ja kolonialismiin liittyviä teemoja Suomen kontekstissa.

Kirja koostuu kahdestakymmenestä luvusta, jotka on jaettu neljän pääluvun alle. Päälukujen teemoina ovat ”Rodullistamisen ja eriarvoisuuden jatku-mot”, ”Aktivismi ja paikantunut tieto”, ”Rasismi yhteiskunnan käytännöissä ja rakenteissa” ja ”Rasisminvastaisuus ja kolonialisuus”. Teos tarjoilee lukijalle kattauksen monenlaisia perspektiivejä rasismiin ja syrjintään, jotka hyvin perusteellisella tavalla tarkastelevat Suomessa asuvia ihmisryhmiä ja heidän kokemuksiaan.

Mielestäni on erittäin tärkeää nostaa esille rodullistamisen koskettavan muun muassa sellaisia ihmisryhmiä kuin venäjää äidinkielenään puhuvia, vietnamilaisia, saamelaisia ja romaneja, sillä usein rasismiin liittyvä keskuste-

lu nähdään ainoastaan tiettyihin maahanmuuttajaryhmiin kytkeytyvänä kysymyksenä. Keskustelun laajentamisessa teos onnistuu erinomaisesti.

Teoksen tekstityypit vaihtelevat tiedeartikkelista runouteen ja mahdollistavat lukijan sukeltamisen aiheeseen syvemmälle monikerroksisella tavalla. Osaa teksteistä voisi luonnehtia etnografiseksi, ja ne tuovat lukijan lähelle arjen kokemuksia ja pohdintaa koskien rasismia ja anti-rasismia Suomessa. Lisäksi löytyy puhetta eri tavoista toteuttaa antirasistista aktivismia sekä teoreettisempaa käytetyn termistön selkeyttämistä. Aihepiiriin liittyvien termien selittäminen onkin olennaista samoin kuin esiin tuominen, kuinka tiiviisti ne liittyvät toisiinsa ja ovat osittain myös päällekkäisiä.

Pidän teoksessa valittua tuloa-ansiokkaan, koska se antaa lukijalle suoran kosketuksen tutkimuskenttään. Tekstityyppien moninaisuus tekee teoksesta toisaalta epätasaisen, mutta toisaalta taas valinta onnistuu vangitsemaan rasis-

---

Suvi Keskinen & Minna Seikkula & Faith Mkwesha (toim.)
Rasismi, valta ja vastarinta
Rodullistaminen, valkoisuus ja kolonialisuus Suomessa
Gaudeamus, 2021

miin liittyvien ilmiöiden moninaisuuden ja antamaan henkilökohtaisille äänille tilaa. Teoreettisempien lukujen välille sijoitetut lyhyemmät tekstit antavat hengähdystaukoja lukijalle. Jotkut teksteistä kertovat hyvinkin henkilökohtaisista haavoittumisen kokemuksista, mitkä auttavat lukijaa pääsemään lähemmäksi käsiteltyjä teemoja.

Teoksessa etnisten suhteiden professorin Suvi Keskinen konttribuutio kiinnittää Suomen kolonialistiseen historiaan, mikä on olennaisen tärkeää, jotta tämän päivän tilannetta voidaan tarkastella kriittisesti. Esimerkiksi maahanmuuttoon ja maastamuuttoon liittyvä keskustelu on Suomessa usein historiatonta ja hyvin kaksijakoista. Nykyisen tilanteen analyttisempi tar-

kastelu on keskeistä, jotta voimme hahmottaa omat lähtökohdamme ja oman roolimme osana historiallista jatkumoa ja siihen kytkeytyviä arvottavia hierarkioita.

Tämä on erityisesti Suomen kontekstissa tärkeää, sillä rasismiin liitettävät asiat usein pyritään ulkoistamaan muiden ongelmiksi tai ainoastaan tiettyjä yhteiskunnallisia ryhmiä koskeviksi ilmiöiksi. Kuten teoksen puheenvuoroista käy ilmi, rasismi lieveilmiöineen on kuitenkin meidän kaikkien ongelma, jolloin meidän kaikkien tulisi osallistua sen ratkaisemiseen. Mielestäni yliopisto-opettaja ja tutkijatohtori Aminkeng Atabong Alemanji summaa rasismiin monimutkaisuutta teoksessa hyvin tyhjentävällä tavalla:

”Rasismi ilmenee monin eri tavoin, mutta pohjimmiltaan kysymys on tietyn ryhmän etua palvelevasta vallankäytöstä, joka tulee esille politiikassa, historiassa, käytännöissä ja ajatustavoissa heikentäen yhden rodullisen ryhmän asemaa ja ottaen siltä ja antaen toisille. On tärkeää ymmärtää rasismiin monimutkaisuutta ja monitahoisuutta, mutta ymmärrys ei itsessään vielä saa aikaan muutosta. Muutos voi tapahtua vain rasismivastaisen toiminnan avulla.”

Syrjimättömämmän yhteiskunnan rakentamiseen pyrittäessä median käyttämää hierarkioita rakentavaa valtaa ei selkeästi tulisi vähätellä. Tämä nousee esille useammassa kirjan luvussa. Media voi muun muassa tehokkaastikin ylläpitää valkoisen katseen hegemoniaa ja stereotyyppioita ja validoida ihmisryhmien välisiä hierarkioita tai saada meidät jopa uskomaan asioita kyseenalaistamattomina faktoina. Journalistien kanssa yhteis-

työssä tehtävä rasismiin vastainen työ onkin varmasti yksi mahdollisuus edistää muutosta yhteiskunnassa. Julkisen keskustelun käyminen ja debatointi vaatisivat muutenkin tukea suomalaisessa kontekstissa, koska niillä ei ole maassa vankkaa historiaa.

Puhuttaessa rasismista rakenteellisena ilmiönä pidin tärkeänä yhteiskunta-alan opiskelijan ja järjestöjohtajan ammattilaisen Liban Sheikhin tekstissään esiin nostamaa huomiota, koskien rodullistettujen ihmisten vaatimattomaa osallisuutta yhteiskunnallisissa rakenteissa ja heidän rajattuja mahdollisuuksiaan vaikuttaa näihin rakenteisiin, silloin kun he tulevat valituksi johonkin tehtävään.

”[K]oska olet itse päässyt mukaan – sinulla ei ole oikeutta ravistella rakenteita. Mukaan pääsemisen ensimmäinen ehto on se, ettei mikään saa oikeasti muuttua.”

Tunnistan tästä valitettavan hyvin vaientamiseen ja vähätelelemiseen pyrkivän tavan toimia, johon monesti voi törmätä yhteiskunnallisissa instituutioissa. Tapa merkitsee usein kykenemättömyyttä ottaa vastaan kritiikkiä, käydä vaikeita keskusteluja, kuunnella aidosti ja toimia henkilön yksilöllinen tilanne huomioon ottaen. Se myös heijastelee kiinnostumattomuutena kehittää omaa toimintaa ja myöntää avoimesti tekemänsä virheet. Valvontaa ja tukea esimerkiksi yhdenvertaisuuskysymysten tunnistamiseksi ja niihin reagoimiseksi kuitenkin selvästi tarvitaan monissa eri yhteyksissä.

Teoksen luettuani jäin pohtimaan erityisesti kahta asiaa. Miten antirasistisia näkökulmia ja kritiikkiä voidaan esittää niin, että ne tulevat vastaanotetuiksi

ja käsitellyiksi ja parhaassa tapauksessa jopa implementoituiksi, sen sijaan, että suhtautuminen on defensiivistä ja vähättelevää? Ja lisäksi miten meitä kaikkia voidaan kutsua purkamaan kolonialismiin tiiviisti liittyviä ja rotua koskevia hierarkioita? Mitä jokainen meistä voisi tehdä antirasistisemmän tulevaisuuden mahdolliseksi? Kirjasta löytyy tähänkin ideoita, mutta on selvää, että matkaa on vielä paljon jäljellä.

Rasismi ja olemassa olevat valtarakenteet vaikuttavat rodullistettujen ihmisten elämään monella tavalla marginalisoivasti. Luonnollisesti tämä heijastuu myös valkoiseksi rodullistettujen ihmisten elämään ja selvästi kipeästi tarvittaisiin sellaista narratiivia, joka korjaisi vallitsevan syrjäyttävän diskurssin. Kysymys kuuluukin, miten rasismia voidaan sanoittaa niin, että ihmiset tunnistavat sen olemassa olevaksi myös omassa toiminnassaan ja arvomaailmassaan sekä tavoissaan tarkastella ympäröivää maailmaa. Sillä kuten tutkija ja luennoitsijana Faith Mkwesha ja taiteilija Sasha Huber teoksessa toteavat, suomalainen maailmankuva nojaa anglo- ja eurosentrisen tietoon ja maassa vallitsevat yhteiskunnalliset olot ja ihmisten sosiaalinen asema vaikuttavat heidän tietämisensä prosesseihin. Tämä tarkoittaa muun muassa siis sitä, että ”[t]iedostamattomat ennakkoluulot ja stereotyyppit vaikuttavat myös sellaisiin ihmisiin, jotka haluavat kohdella toisia hyvin ja oikeudenmukaisesti”.

Yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkimisessä on olennaista tehdä asioita yhdessä muiden kanssa, sillä yhteiskuntaa ei voi muuttaa yksin. Yhdenvertaisuutta edistävän aktivismin

kentälle tarvitaankin monenlaisia toimijoita, joiden olisi tärkeää olla väsymättä muutoksen tekemiseen, kompastumatta kes-

kinäiseen kilpailuun ja iloita jokaisesta asiaa eteenpäin vievästä askeleesta. Suvi Keskinen, Min-

na Seikkulan ja Faith Mkweshan toimittama teos on merkittävä virstanpylväs tällä tiellä.

Yhteiskuntatutkimuksen monitoimimies

MATTI VIRTANEN

Vuonna 2014 eläköityneen Hannu Uusitalon ura on poikkeuksellisen monipuolinen: ensin yliopistotutkijana ja -opettajana 14 vuotta (1977–1991), sitten Stakesin tutkimustoiminnasta vastaavana ylijohtajana 10 vuotta (1991–2001) ja sitten 13 vuotta Eläketurvakeskuksen (ETK) tutkimuksesta, tilastoinnista ja suunnittelusta vastaavana johtajana. Uransa aikana Uusitalo on katsellut yhtä ja samaa kohdetta, yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, monesta eri näkökulmasta ja monessa eri kontekstissa.

Uusitalo kertoo kirjansa aluksi olevansa intohimoinen tilastojen ja vuosikertomusmies. Usean vuosikymmenen ajan hän on pitänyt kirjaa tekemisistään ja jallut vuosikertomustaan esimiehilleen, tutkijatovereilleen ja sukulaisilleen. Ystävät sanoivat, että niiden pohjalta kannattaisi kehittää eräänlaiset muistelmat. Tätä varten Uusitaloa kehoitettiin hakemaan Suomen Kulttuurirahaston Eminentia-apurahaa, joka on tarkoitettu ”tieteellisen tai taiteellisen elämäntyön ja siitä saadun kokemuksen pohdiskelemaan työstämiseen”. Uusitalo teki hakemuksen, sai apurahan ja jalosti materiaalinsa pohjalta tämän kirjan.

Uusitalo syntyi Lahdessa työläisperheen kuopuksena vuonna 1947, Suomen suurimpaan ikäluokkaan ikinä. Perheen kaksi muuta sisarusta syntyivät jo ennen sotia. Hyväpäinen poika menestyi koulussa, pääsi laudatur-ylioppilaana ilman pääsykoetta Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan syksyllä 1966 – ja hullaantui monien muiden tavoin muutitieteeksi nousseeseen sosiologiaan ja sen tähden, Erik Allardtin ajatteluun. Allardt kuvasi sosiologiaa kolmella määreellä: se tekee näkyväksi yhteiskunnallisia ristiriitoja, se tukee päätöksentekoa tarjoamalla tietoa ja se on emansipatorinen eli auttaa ihmisiä orientoitumaan yhteiskunnassa, sen edistysajatukseen sisältyvät rationalismi, humanismi ja tasa-arvo.

Toinen Uusitaloon iskenyt virike oli tilastotiede, kolmas käytännöllinen filosofia. ”Mielenkiintoista on, ettei sosiaalipolitiikka-oppiaine minua opiskelijana kiinnostanut.”

Kandidaatiksi Uusitalo valmistui vuonna 1969. Kaksi vuotta myöhemmin Allardt palkkasi hänet hyvinvointia Pohjoismaissa tutkivaan projektiinsa. Allardt oli tyytymätön silloiseen tutkimukseen, joka kes-

---

Hannu Uusitalo
Tutkimus ja päätöksenteko
hyvinvointivaltiossa
Havaintoja viideltä
vuosikymmeneltä
Into, 2020

kittyi materiaaliin elinoloihin. Allardtin vaihtoehto kiteytyi kolmeen käsitteeseen: elintaso, yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttaminen. Allardtin tutkimuksen tärkeimmäksi ja kestävimmäksi vaikutukseksi niin Suomessa kuin kansainvälisesti eivät nousseetkaan tutkimuksen empiiriset vertailut, vaan ”nimenomaan Allardtin kolmijako: having, loving, being”.

Allardtin projektin liepeiltä kehkeytyi myös epävirallinen nuorten tutkijoiden ryhmä, Uusitalolle ”merkityksellisin tutkijayhteisö” The Onni Granholm Society, joka piti kokouksia kymmenkunta vuotta. Nimi on sarkastista jätkähuumoria, joka aiheutti paljon irvailua ja väärinymmärrystä. Ryhmän jäsenistä Uusitalo nimeää kolme omaan uraansa ja ajatteluunsa eniten vaikuttanutta tutkijajäseniä: Risto Alapuro, Matti Alestalo ja Seppo Pöntinen.

Uusitalon tärkein mestari ja vaikuttaja oli kuitenkin Erik